

Yetişkinlerde Geleneksel/Tamamlayıcı Tıp Tutumu ile Sağlık Okuryazarlığı ve Sağlık Algısı Arasındaki İlişki*

The Relationship Between Traditional/Complementary Medical Attitude and Health Literacy and Health Perception in Adults

**Hem. Sümeyye İlayda DURSUN¹, Hem. Burçin VURAL¹, Hem. Büşra KESKİN¹, Hem. Hatice Kübra KAÇAR¹, Arş. Gör. Abdullah BEYHAN², Doç. Dr. Hasibe KADIOĞLU²

¹Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İstanbul.

²Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Halk Sağlığı ABD, İstanbul.

Bu çalışma II. Ulusal I. Uluslararası Halk Sağlığı Kongresi'nde poster bildiri olarak sunulmuştur.

Öz

Amaç: Bu araştırma yetişkinlerde geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamaları ile sağlık okuryazarlığı ve sağlık algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırma Kasım-Aralık 2017 tarihleri arasında İstanbul'da 4 aile sağlığı merkezine başvuran 18-65 yaş arası bireylerle tanımlayıcı olarak yürütüldü (n=214). Katılımda "gönüllülük" esas alınmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirleyen anket formu, Geleneksel Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeği, Yetişkin Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği ve Sağlık Algısı Ölçeği kullanılmıştır. Veri analizleri SPSS 23.0 istatistik programında aritmetik ortalama, Mann Whitney U, Korelasyon Analizi ve One Sample-KS testleri kullanılarak yapıldı.

Bulgular: Araştırmaya katılanların yaş ortalaması 32.9±11.7 olup %71.7'i kadındır. Katılımcıların %55.6'sı üniversitesi mezunu, %81.8'i orta gelir grubundadır. %79.9'unun kronik bir hastalığı yoktur. Katılımcıların %39.3'ü geleneksel/tamamlayıcı tıp yöntemi kullanmaktadır. Kullanıcıların %34.6 ile en çok kullandıkları yöntem bitkisel yöntemler olup bunu %17.8 ile masaj ve %8.9 ile hacamat takip etmektedir. En az kullanılan yöntemler %1.4 ile hipnoz yöntemi olup bunu %0.9 ile larva uygulamaları ve %0.5 ile refleksoloji yöntemi takip etmektedir. Katılımcılar Geleneksel Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeğinden 189 puan üzerinden ortalama 103.99±22.03 puan almışlardır. Yetişkin Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği puanı ve Geleneksel Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeği puanı arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki bulunmuştur (r = -19; p< .01). Yetişkin Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği puanı ile Geleneksel Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeği "Tamamlayıcı ve alternatif tıp görüşü" alt faktörü arasında negatif yönlü zayıf-orta düzeyde ilişki bulunmuştur (r = -23; p< .01), "Konvensiyonal tıptan memnuniyetsizlik" alt faktörü arasında negatif yönlü orta düzey ilişki bulunmuştur (r = -28; p< .01) ve "Bütüncül Denge" alt faktörü arasında ise ilişki bulunmamıştır (p> .05). Geleneksel Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeği puanı ve Sağlık Algısı Ölçeği puanı arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p> .05).

Sonuç: Araştırma bulgularına göre yetişkin bireylerin sağlık okuryazarlık düzeyleri arttıkça geleneksel ve tamamlayıcı tıpa karşı tutumlarında azalma görülmüştür. Bu sonuç doğrultusunda etkinliği kanıtlanmamış geleneksel/tamamlayıcı tıp yöntemlerinin kullanımının engellenmesinde, sağlık okuryazarlığı seviyesinin yükseltilmesi koruyucu bir önlem olabilir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Tıp, Sağlık Algısı, Sağlık Okuryazarlığı, Tamamlayıcı Tıp

* Geliş Tarihi: 04.12.2018 / Kabul Tarihi: 02.01.2019

** Sorumlu Yazar: E- mail: ilayda_drsn@windowslive.com

Abstract

Objective: The aim of the study was to explore the relationship between traditional /complementary medical practices and health literacy and health perception in adults.

Methods: The study was conducted as a descriptive type between the ages 18-65 who visited to 4 family health centers in Istanbul at November and December 2017 (n = 214). "Volunteerism" was the basis for participation. The data of the study was collected with demographic questionnaire, Traditional and Complementary Medicine Attitude Scale, The Adult Health Literacy Scale and The Health Perception Scale. Data entry and analysis was done by using the arithmetic mean, Mann Whitney U, Correlation and One Sample-KS tests in SPSS 23 program. The necessary permission to conduct the study was taken by Marmara University Institute of Health Sciences Ethics Committee.

Results: The average age of the participants is 32.9 ± 11.7 and 71.7% are females. Of the participants 55.6% of them are university graduated and 81.8% are in the middle income group. Among the participants 79.9% haven't got chronic disease and 39.3% of participants used traditional/complementary medicine method. The most common method used by 34.6% of the users is herbal methods followed by massage methods with 17.8% and cupping with 8.9%. The least used methods are hypnosis method with 1.4% followed by larval applications with 0.9% and reflexology method with 0.5%. Participants received an average of 103.99 ± 22.03 points out of 189 points from Traditional and Complementary Medicine Attitude Scale. There was a weak negative correlation between The Adult Health Literacy Scale and Traditional and Complementary Medicine Attitude Scale ($r = -19$; $p < .01$). On "Complementary and Alternative Medicine" dimension a weak-moderate negative correlation ($r = -23$; $p < .01$), on "Dissatisfaction with Conventional Medicine" dimension a moderate negative correlation ($r = -28$; $p < .01$) and on "Holistic Balance" dimension no correlation ($p > .05$) was found between The Adult Health Literacy Scale and Traditional and Complementary Medicine Attitude Scale. There was no significant relationship between Traditional and Complementary Medicine Attitude Scale and The Health Perception Scale ($p > .05$).

Conclusion: The results of the study indicated that as adult literacy levels increase, attitudes towards traditional and complementary medicine is decreased. In the light of this conclusion, increasing the level of health literacy may be a preventive measure of using unproven traditional /complementary medicine methods.

Key Words: Complementary Medicine, Health Literacy, Health Perception, Traditional Medicine

GİRİŞ

Tamamlayıcı tedavi modern tıbbın yanında hasta bireylerin sağlığına yeniden kavuşmasına destek olmak için kullanılan yöntemlerdir. Bu uygulamalara masaj, akupunktur, fizik tedavi, müzik terapisi vb. örnek verilebilir (Çetin, 2007). Geleneksel uygulamalar kökeni geçmişe dayanan, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşmış ve hala toplumda kullanımına devam edilen girişimlerdir. Bu uygulamalara örnek olarak; şifalı bitkiler, zihin, beden ve ruhsal tedavi yöntemleri verilebilir. Sağlık Bakanlığının 2014 yılında yayımladığı yönergeye göre geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamaları; akupunktur, apiterapi, fitoterapi, hipnoz, sülük uygulaması, homeopati, kayropratik, kupa uygulaması, larva uygulaması, mezoterapi, proloterapi, osteopati, ozon uygulaması, refleksoloji, ve müzik terapidir (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141027-3-1.pdf>, Erişim tarihi: 22.10.2017).

Dünyadaki tamamlayıcı tedavi kullanım oranlarına bakıldığında gelişmiş ülkeler arasında yer alan Amerika'da %42.1, Avustralya'da %48.2, Fransa'da %49.3, Kanada'da %70.4 olup; gelişmekte olan ülkelerden Şili'de %71, Çin'de %70, Kolombiya'da %40 ve Afrika'da %80 oranındadır (Özçelik & Fadıoğlu, 2009).

Ülkemizin de içinde bulunduğu 14 Avrupa ülkesinde yapılan çalışmada kanserli hastalarda geleneksel /tamamlayıcı tıp uygulamaları kullanım oranının %36 olduğu ve %15-%73 arasında geniş bir dağılım gösterdiği belirtilmiştir (Molassiotis ve ark., 2005).

Orhan ve ark.(2003) yaptıkları çalışmada 1-16 yaş arası Türk çocuklarında geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamaları kullanımının bir yıl içinde %38'den %49'a yükseldiğini göstermişlerdir. Toplumda kullanımı yaygın olmasına rağmen, toplumun yöntem çeşitliliği, bu uygulamaların zarar ve yan etkileri konusundaki bilgisinin yetersiz olduğu da aynı çalışmada belirtilmiştir. Astımlı çocukları değerlendirdiklerinde ise olguların % 49'unun geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamalarını kullandıkları ve en çok tercih edilen yöntemin bildircin yumurtası olduğu belirlenmiştir (Orhan ve ark., 2003). Tip 1 diabetes mellitus tanısı alan çocuklarda tamamlayıcı tedavi kullanma yüzdelerinin %52 ile %77 arasında değiştiği bulunmuş, en sık bitkisel ürünlerin kullanıldığı saptanmıştır (Arıkan ve ark., 2009; Genç ve ark., 2009).

Öztürk ve arkadaşlarının genel çocuk toplumunda geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamaları kullanım sıklığını araştıran çalışmasında ise kullanma sıklığı %57 bulunmuş ve en sık kullanılan yöntemin diğer çalışmalarda olduğu gibi bitkisel ürünler olduğu belirtilmiştir (Öztürk & Karayağız, 2008).

Geleneksel ve tamamlayıcı uygulamaların modern tıp uygulamaları üzerindeki etkisi kanıtlanmamasına rağmen bireyler tarafından kullanımı oldukça yüksektir. Geleneksel ve tamamlayıcı uygulamalarının artması ile beraber bireylerin sağlık okuryazarlığına olan ihtiyacı artmaktadır (Bains & Egede, 2011). Sağlık okuryazarlığı yüksek olan kişiler müzikle terapi, masaj, refleksoloji, yoga gibi bir çoğu sağlığı destekleyen tamamlayıcı yöntemleri güvenle kullanabilirken, sağlık okuryazarlığı düşük olan kişiler ticari amaçlı ve güvenli olmayan ve hatta kimi zararlı olabilen, içeriği bilinmeyen, bitkisel diye pazarlanan ürünleri deneyebilirler. Bu nedenle bireylerin doğru tercihlerinde

Sağlık Okuryazarlığı kavramı ilk defa 1974 yılında Scott Simonds tarafından yazılan "Sağlık Eğitimi ve Sosyal Politika" adlı makalede yer almıştır. Literatürde ise 2003 yılında Amerika'da gerçekleştirilen Yetişkin Okuryazarlığının Ulusal Değerlendirilmesi isimli çalışmasından sonra yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Kavram günümüzde de halk sağlığı ile sağlık

hizmetleri alanındaki sağlık araştırmacılarının, klinisyenlerin ve kanun yapıcıların önemli anlamda dikkatini çeken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Egbert & Nanna, 2009).

Sağlık okuryazarlığı bireylerin yaşamlarının tüm alanlarında doğru ve etkili sağlık kararları verebilmeleri için gerekli olan sağlık bilgi ve hizmetlerini algılama, yorumlama ve analiz etme süreçlerinin bileşimi şeklinde tanımlanmaktadır (Özcan & Altunpolat, 2013).

Dünyadaki sağlık okuryazarlığı durumuna bakılacak olursa; gelişmiş ülkeler arasında yer alan Amerika'da yetişkinlerin %50'sinin Sağlık Okuryazarlığı düzeyi düşüktür. UNESCO 2009 raporunda yer alan bilgilere göre: Dünya genelinde 776 milyon yetişkinin temel düzeyde sağlık okuryazarı olmadığı belirlenmiştir (Nielsen-Bohleman ve ark., 2004). Rapordaki verilerden de anlaşıldığı üzere Dünyada temel sağlık okuryazarlığına sahip bireylerin sayısı oldukça düşüktür.

Sağlık okuryazarlığı düzeyi düşük olan bireylerde sağlığının kötü olduğunu algılayamama, primer sağlık hizmetlerinden ve erken tarama programlarından daha az faydalanma, reçete edilen tedaviye uymama, öz bakımda yetersizlik, hastaneye başvuruda gecikme, sağlık maliyetlerinde artışa ve tüm bunların sonucu olarak da mortalite ve morbidite oranlarının yükselişine neden olmaktadır (Ilgaz & Gözüm, 2016). Tüm bu koşullar bireylerde olumsuz sağlık algısının oluşmasına sebep olmaktadır.

İnsanın temel haklarından biri de sağlıklı olmaktır. Günümüzde sağlık bakım politikaları bu temel hakkın korunması, sürdürülmesini ve geliştirilmesini esas alıp bireylerin kendi sağlık sorumluluğunu alması ve sağlığını olumlu yönde geliştirmesine odaklanmıştır. Sağlığın korunması ve sürekliliğinin sağlanması sağlık çalışanlarının temel amacı olup aynı zamanda kişinin kendi sorumluluğudur (Ayaz ve ark., 2005).

Sağlık algısı bireylerin sağlığına ilişkin düşünceleri, duyguları, önyargıları ve beklentilerinin tümünü kapsayan bir kavramdır. Bireyin kendi sağlığı ile ilgili düşüncelerinin olumlu olması "iyi sağlık algısı", olumsuz düşünceler taşıması ise "kötü sağlık algısı" olarak tanımlanmaktadır. Sağlık algısı sağlığın geliştirilmesi süreciyle doğrudan ilişkili olup ikisinin de ortak hedefi bireylerin geliştirici yaşam davranışlarını kazanması ve sürdürmesidir (Klein Velderman ve ark., 2010). Olumlu sağlık algısı bireylerin gelecekte karşılaşacakları sağlık problemlerinde sağlığını kontrol etmede ve sağlıklı yaşam biçimini benimsenmesinde pozitif yönde etki sağlamaktadır (Zaybak & Fadiloğlu, 2004). Ancak günümüzde pek çok kişi sağlıkla ilgili bilgileri kolay ulaşılan ve çoğu zamanda güvenilir olmayan internet, sosyal medya ve televizyon gibi kanallardan elde etmektedirler. Bireylerin güvenilir ve güvenilir olmayan geleneksel/tamamlayıcı tıp yöntemlerini ayırt edebilmesi için sağlık okuryazarlığı düzeyi yüksek olmalı ve olumlu sağlık algısı gelişmiş olmalıdır. Türkçe literatürde geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamaları ile sağlık okuryazarlığı ve sağlık algısı arasındaki ilişkiyi gösteren bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu araştırmada yetişkinlerde geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamaları ile sağlık okuryazarlığı ve sağlık algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Türü: İlişkisel tanımlayıcı tipte bir araştırmadır.

Araştırma Yeri ve Zamanı: Araştırma İstanbul Anadolu Yakasında bulunan 4 Aile Sağlığı Merkezinde 21 Kasım-26 Aralık 2017 tarihleri arasında yürütülmüştür.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme: Araştırma evrenini 21.11.2017 - 26.12.2017 tarihleri arasında Aile Sağlığı Merkezlerine başvuran 18-65 yaş arası bireyler oluşturmuştur. Örneklem seçimi yapılmamıştır. Bu tarihler arasında çeşitli nedenlerle ASM'lere gelen yetişkin bireylerden 214'ü çalışmaya katılmayı kabul etmiştir.

Veri Toplama Araçları: Verilerin Sosyo-Demografik Veri Anketi, Yetişkinlerde Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği, Sağlık Algısı Ölçeği ve Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

Sosyo-Demografik Anket; bireylerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Bireylerin yaşını, cinsiyetini, medeni durumunu, eğitim düzeyini, sosyoekonomik durumunu, bireylerin kronik rahatsızlıklarının olup olmadığını, sürekli kullandıkları bir ilaç olup olmadığını, ihtiyaç duyduklarında sağlık hizmetlerinden rahatça faydalanıp faydalanamadıklarını, geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamalarını kullanıp kullanmadıklarını, kullanıyor iseler hangi uygulamaları tercih ettikleri, kullandıkları uygulamalardan yarar görüp görmedikleri gibi verileri içeren 12 adet sorudan oluşmaktadır.

Yetişkin Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği (YSOÖ); Yetişkin Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği ülkemizde 2014 yılında Sezer ve Kadioğlu (2014) tarafından geliştirilmiş olup 23 sorudan oluşan bir ölçektir. Ölçekte 13 adet Evet / Hayır, 4 tane boşluk doldurma, 4 tane çoktan seçmeli ve 2 eşleştirme sorusu yer almaktadır. Puanlama her soru şekli için farklı olup Evet / Hayır soruları için olumlu ifadeler 1, olumsuz ifadeler 0; boşluk doldurma sorularında doğru cevap için 1, yanlış cevap için 0; çoktan seçmeli sorular için iki ve üstü doğru cevap için 1, hiç doğru yapamayan ya da bir doğru bir yanlış cevap için 0; eşleştirme sorularında iki doğru cevap için 1, diğerleri içinse 0 puan şeklindedir. Ölçekten minimum 0 maksimum 23 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan puan ve sağlık okuryazarlığı düzeyi doğru orantılıdır. Orijinal ölçeğin Cronbach alpha katsayısı .77 dir. Bu çalışmada ise Cronbach alpha .68 olarak bulunmuştur.

Sağlık Algısı Ölçeği (SAÖ); Diammond ve arkadaşları tarafından (2007) geliştirilmiş olup ülkemizde geçerlilik ve güvenilirliği Kadioğlu ve Yıldız (2011) tarafından yapılmıştır. Beşli likert tipi olan ölçek 6 olumlu ve 9 olumsuz olmak üzere 15 soru ve dört alt faktörden (Kontrol merkezi, Öz farkındalık, Kesinlik, Sağlığın önemi) oluşmaktadır. Ölçekte her madde "1=Kesinlikle katılıyorum, 2= Katılıyorum, 3= Kararsızım, 4= Katılmıyorum, 5= Hiç Katılmıyorum" şeklinde puanlanmaktadır. Orijinal ölçeğin alt faktörlerin Cronbach Alpha değerleri .60 – .71 arasında değişmektedir. Bu çalışmada ise .69 olarak bulunmuştur.

Geleneksel Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeği (GTTTÖ); Mc Fadden ve arkadaşları (2010) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinali 25 soru ve 3 alt faktörden (Tamamlayıcı ve alternatif tıp görüşü, Konvensiyonal tıptan memnuniyetsizlik, Bütüncül denge) oluşmaktadır. Türkçe formu 27 sorudan oluşan ölçeğin puanlaması "1= Kesinlikle Katılmıyorum – 7= Kesinlikle Katılıyorum" arasında Likert tipi şeklindedir. Ülkemizde geçerlilik güvenilirlik çalışması Köse, Ekerbiçer ve Erkorkmaz (2016) tarafından yapılan ölçeğin Cronbach alpha değeri .80 olarak

bulunmuştur. Alt faktörlerin Cronbach alpha değerleri ise sırasıyla; .86, .80 ve .68'dir. Bu çalışmada ise Alt faktörlerin Cronbach alpha değerleri sırasıyla; .86, .80, ve .85 olarak bulunmuştur. Puanın yükselmesi geleneksel tamamlayıcı tıp'a karşı olumlu tutumunun arttığını göstermektedir.

Veri Toplama Yöntemi: Veriler ilgili aile sağlığı merkezlerinde, araştırmaya katılacak olan bireylere araştırmanın amacı açıklandıktan ve bilgilendirilmiş onamları alındıktan sonra öz bildirimle dayalı toplanmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi: Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde SPSS 23.0 paket programı kullanılmıştır. Bireylerin sosyo demografik özellikleri sayı ve yüzde dağılımı ile hesaplanmıştır. Veriler aritmetik ortalama, Mann Whitney U, Spearman Korelasyon Analizi ve One Sample-KS testleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Yanılma düzeyi. 05 olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü: Araştırma için bir üniversitesinin Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulundan onay (Onay tarihi ve sayısı: 06. 11. 2017-218) ve araştırmanın yürütüldüğü ASM'lerden izin alınmıştır. Araştırmaya katılan bireylere gönüllü onam formu ile araştırma hakkında yeterli açıklama yapılarak, yazılı onamları alınmıştır. Ayrıca araştırmada kullanılacak olan ölçekleri geliştiren/Türkçeye uyarlanmasını sağlayan kişilerden mail yoluyla izin alınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-demografik Özellikleri

Değişkenler	n	%
Yaş Grupları		
18-44	173	80.8
45-59	36	16.8
60-65	5	2.3
Cinsiyet		
Kadın	165	77.1
Erkek	49	22.9
Medeni Durum		
Evli	107	50.0
Bekâr	107	50.0
Eğitim Düzeyi		
Okuryazar	6	2.8
İlköğretim	27	12.6
Ortaokul	16	7.5
Lise	46	21.5
Üniversite	119	55.6
Algılanan Gelir Durumu		
Düşük	27	12.6
Orta	175	81.8
Yüksek	12	5.6
Kronik Hastalık		
Evet	43	20.1
Hayır	171	79.9
Sürekli İlaç Kullanımı		
Evet	55	25.7
Hayır	159	74.3
Genel Sağlık Sigortası		
Evet	179	83.6
Hayır	35	16.4
İhtiyaç Duyduğunda Sağlık Hizmetine Başvurma Durumu		
Evet	200	93.5
Hayır	14	6.5
Geleneksel/Tamamlayıcı Tıp Uygulama Yöntemlerini Kullanma Durumu		
Evet	84	39.3
Hayır	130	60.7

Katılımcıların yaş ortalaması 32.9 ± 11.7 bulundu. %71.1'i kadın, %50'si evli, %55.6'sı üniversitesi mezunu, %81.8'i orta gelir grubundaydı (Tablo 1).

Katılımcıların %39.3'ü geleneksel/tamamlayıcı tıp yöntemi kullandıklarını bildirdiler (Tablo 1). En çok kullanılan geleneksel/tamamlayıcı tıp yönteminin %34.6 (n=74) ile bitkisel yöntemler olduğu bulundu. Bunu sırayla masaj (%17.8), hacamat (%8.9), müzik terapi (%7.5) ve akupunktur (%2.3) izlemektedir (Tablo 2). Geleneksel/tamamlayıcı tıp yöntemi kullananların %41.6'sı kullandıkları yöntemi faydalı bulmaktadırlar.

Tablo 2: Kullanılan Geleneksel/Tamamlayıcı Tıp Yöntemleri

	n	%
Bitkisel Yöntemler	74	34.6
Masaj	38	17.8
Hacamat	19	8.9
Müzik Terapi	16	7.5
Akupunktur	5	2.3

Katılımcıların Geleneksel/ Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeğinden 189 üzerinden 103.99 ± 22.03 , Sağlık Algısı Ölçeğinden 75 puan üzerinden 40.50 ± 7.73 , Yetişkin Sağlık Okuryazarlığı Ölçeğinden ise 23 üzerinden 15.78 ± 3.50 puan aldıkları bulundu (Tablo 3).

Tablo 3: Geleneksel/ Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeği, Sağlık Algısı Ölçeği ve Yetişkin Sağlık Okuryazarlığı Ölçek Puanları

Ölçekler	X ± Ss	Standart hata
Geleneksel/ Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeği	103.99 ± 22.03	1.50
Tamamlayıcı ve alternatif tıp görüşü alt ölçeği	29.88 ± 11.17	0.76
Konvensiyonel tıptan memnuniyetsizlik alt ölçeği	29.95 ± 11.44	0.78
Bütüncül Denge alt ölçeği	44.15 ± 11.52	0.78
Sağlık Algısı Ölçeği	40.50 ± 7.73	0.52
Kontrol Merkezi alt ölçeği	14.00 ± 4.62	0.31
Öz Farkındalık alt ölçeği	7.30 ± 2.15	0.14
Kesinlik alt ölçeği	12.14 ± 3.41	0.23
Sağlığın Önemi alt ölçeği	7.04 ± 2.47	0.16
Yetişkin Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği	15.78 ± 3.50	0.23

Yetişkin Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği puanı ile Geleneksel/ Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeği puanı arasında negatif yönlü zayıf düzeyde ilişki bulunmuştur ($r = -19$; $p < .01$). Yetişkin Sağlık Okuryazarlığı Ölçeği puanı ile Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Görüşü alt ölçeği ($r = -23$; $p < .01$) ve Konvensiyonel Tıptan Memnuniyetsizlik alt ölçeği ($r = -28$; $p < .001$) arasında da negatif yönlü zayıf düzeyde ilişki bulunmuştur. Yetişkinlerde sağlık okuryazarlık düzeyi arttıkça tamamlayıcı ve alternatif tıp görüşü ve konvensiyonel tıptan memnuniyetsizlikte azalma olmaktadır.

Sağlık Algısı Ölçek puanı ile Geleneksel/ Tamamlayıcı Tıp Tutum Ölçeği puanı arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p > .05$).

TARTIŞMA

Bu çalışmada geleneksel/tamamlayıcı tıp tutumu ile Sağlık Okuryazarlığı ve Sağlık Algısı arasındaki ilişki incelenmiştir.

Geleneksel/tamamlayıcı tıp tedavi yöntemlerini en az bir kez kullanma oranı Avustralya'da %48, Belçika'da %31, Kanada'da %70, Fransa'da %49 ve ABD' de %42'dir (WHO, 2002). Türkiye'de ise %12,6 ile %76 arasında bildirilmiştir (Bülbül ve ark, 2009; Akçay ve Aktürk, 2010; Kutlu ve ark, 2009). Bizim çalışmamızda da geleneksel/tamamlayıcı tıp yöntemi kullanma oranı benzerdir (%39.3). Toplumda geleneksel tıp yöntemlerine başvurulmasının nedeni "doğal olanın zararsız olacağı" inancından kaynaklanmaktadır (Yeşilada, 2002).

Ülkemizde kronik hastalığı olan bireyler üzerinde yapılan çalışmalarda en çok kullanılan geleneksel/tamamlayıcı tıp yönteminin bitkisel yöntemler olduğu tespit edilmiştir (Can, 2013). Benzer şekilde bizim çalışmamıza katılan bireylerin %34.6 ile en çok bitkisel yöntemleri kullandığı tespit edilmiştir. Genellikle aktarlardan edinilen bitkisel materyalin kullanılmasındaki esas sorun, bitkilerde fotosentez sonucu meydana gelen çok sayıda metabolitin bir arada olmasıdır. Her bir bileşiğin kullanılan miktara bağlı olarak tedavi edici ya da toksik etkisi söz konusu olabilir. Bu yüzden "doğalsa zararsızdır" şeklinde bir düşünce son derece hatalıdır (Yeşilada, 2002). Bu yöntemlerin kullanımının bir başka nedeni, toplumun bu tür ürünlere kolay ve ucuz erişebilmesi olabilir. Bir başka önemli konu ise bu yöntemlerin üzerinde herhangi bir denetimin bulunmaması ve yapılan uygulamaların kanıta dayalı olmamasıdır.

Geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamaları kullanıcılarının tedavi ve ürünler hakkında ne kadar bilgi sahibi olduğu, elde edilen bilgiyi nasıl değerlendirdiği ve kullandığı hakkında sınırlı sayıda kanıt bulunmaktadır. Geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamaları tedavi ve ürünlerinin kullanımı ile ilgili verilen kararda kapsamlı bir sağlık okuryazarlığı gerekir (Bains ve Egede, 2011). Farklılaşan ve artan bilgi çokluğu içinde bireyler, doğru bilgiye ulaşmada zorluk çekmektedir. Bireyler, sağlık okuryazarlığının artırılması ile eleştirel biçimde düşünüp karar verebilir. Geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamalarına başvuran bireyler eleştirel sağlık okuryazarlığı seviyesinde olmalıdır (İlgaz & Gözüm, 2016).

Bu çalışmada sağlık okuryazarlığı ile geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamaları arasında negatif yönlü zayıf düzeyde ilişki bulunmuştur. YSOÖ puanı arttıkça GTTTÖ toplam puanı azalmaktadır ayrıca YSOÖ puanı arttıkça tamamlayıcı ve alternatif tıp görüşü ve konvensiyonal tıptan memnuniyetsizlikte azalma olduğu bulunmuştur. Bizim çalışmamızın aksine literatürde sağlık okuryazarlığı arttıkça geleneksel/tamamlayıcı uygulamaların arttığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Owen-Smith, 2012; Bains & Egede, 2011; Gardiner ve ark., 2013). Bu farklılığın nedeni kültürlerarası farklılık olabilir.

Ayrıca bu çalışmada sağlık algısı ile geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamaları tutumu arasında ilişki bulunmamıştır. Literatürde sağlık algısı ile geleneksel/tamamlayıcı tıp uygulamaları tutumu arasındaki ilişkiye gösteren çalışmaya rastlanmamıştır.

Sonuç olarak yetişkin bireylerin sağlık okuryazarlık düzeyleri arttıkça geleneksel ve tamamlayıcı tıpa karşı tutumlarında azalma görülmüştür. Bu sonuç doğrultusunda etkinliği kanıtlanmamış geleneksel/tamamlayıcı tıp yöntemlerinin kullanımının engellenmesinde, sağlık okuryazarlığı seviyesinin yükseltilmesi koruyucu bir önlem olabilir. Toplum sağlığının geliştirilmesi için bu alanda uzman profesyoneller tarafından toplumun farkındalığını artıracak çeşitli eğitimler düzenlenmelidir.

KAYNAKLAR

- Akçay, F., & Aktürk, Z. (2010). Gastrointestinal sistem hastalıklarında tamamlayıcı ve alternatif tedaviler. *Türkiye Klinikleri Journal of Family Medicine Special Topics*, 1(3), 68-75. Erişim adresi: <http://www.turkiyeklinikleri.com/>
- Arıkan, D., Sivrikaya, S.K., & Olgun, N. (2009). Complementary alternative medicine use in children with type 1 diabetes mellitus in Erzurum, Turkey. *Journal of Clinical Nursing*, 18(15), 2136-2144. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2008.02464.x>
- Ayaz, S., Tezcan, S., Akıncı, F. (2005). Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin sağlığı geliştirme davranışları. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 9(2): 26-34. Erişim adresi: <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/>
- Bains, S. S., & Egede, L.E. (2011). Association of health literacy with complementary and alternative medicine use: a cross-sectional study in adult primary care patients. *BMC complementary and alternative medicine*, 11(1), 138. <https://doi.org/10.1186/1472-6882-11-138>
- Bülbül, S. H., Turgut, M., & Köylüoğlu, S. (2009). Çocuklarda tıp dışı alternatif uygulamalar konusunda ailelerin görüşleri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 52(4), 195-202. Erişim adresi: <http://www.cshd.org.tr/>
- Can, G. (2013). Tamamlayıcı ve alternatif tıp yaklaşımlarına genel bakış. *Sağlıkla*, 3, 54-56. Erişim adresi: <http://www.hedefcs.com.tr>
- Çetin, O.B. (2007). Eskişehir'de Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Kullanımı. *Sosyoekonomi*, 6(6). Erişim adresi: <http://www.turkiyeklinikleri.com/>
- Diamond, J.J., Becker, J.A., Arenson, C.A., Chambers, C.V., Rosenthal, M.P. (2007) Development of a scale to measure adults' perceptions of health: preliminary findings. *Journal of Community Psychology*, 35(5), 557-61.
- Egbert, N., & Nanna, K. M. (2009). Health literacy: Challenges and strategies. *The Online Journal of Issues in Nursing*, 14(3). <https://doi.org/10.3912/OJIN.Vol14No03Man01>
- Gardiner, P., Mitchell, S., Filippelli, A. C., Sadikova, E., White, L. F., Paasche-Orlow, M. K., & Jack, B. W. (2013). Health literacy and complementary and alternative medicine use among underserved inpatients in a safety net hospital. *Journal of Health Communication*, 18(sup1), 290-297. <https://doi.org/10.1080/10810730.2013.830663>
- Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği (2014, 27 Ekim) *Resmi Gazete* (Sayı:29158). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141027-3.htm>
- Genç, R.E., Şenol, S., Turgay, A.S., Kantar, M. (2009). Complementary and alternative medicine used by pediatric patients with cancer in Western Turkey. *Oncology Nurse Forum* 36(3):159-64. <https://doi.org/10.1188/09.ONF.E159-E164>
- İlgaz, A. & Gözüm, S. (2016). Tamamlayıcı sağlık yaklaşımlarının güvenilir kullanımı için sağlık okuryazarlığının önemi. *DEUHFED*, 9(2), 67-77. Erişim adresi: <http://www.deuhyoedergi.org/index.php/DEUHYOED/index>
- Kadioğlu, H. & Yıldız, A. (2012). Sağlık Algısı Ölçeği'nin Türkçe çevriminin geçerlilik ve güvenilirliği. *Türkiye Klinikleri J. Med. Sci.*, 32(1):47-53. Erişim adresi: <http://www.turkiyeklinikleri.com/>
- Klein Velderman, M., Crone, M.R., Wiefferink, C.H., & Reijneveld, S.A. (2009). Identification and management of psychosocial problems among toddlers by preventive child health care professionals. *European Journal of Public Health*, 20(3), 332-338. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckp169>

- Köse, E., Ekerbiçer, H.Ç.& Erkorkmaz, Ü. (2017). Traditional and complementary medicine attitude scale: study of validity and reliability, Oral presentation, *HESTOUREX World Health Sport Tourism Congress & Exhibition*, April 6-9.
- Kutlu, S., Ekmekçi, T.R., Köşlü, A., & Purisa, S. (2009). Dermatoloji polikliniğine başvuran olgularda tamamlayıcı ve alternatif tıp yöntemlerinin kullanımı. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 29(6), 1496-1502. Erişim adresi: <http://www.turkiyeklinikleri.com/>
- Molassiotis, A., Fernandez-Ortega, P., Pud, D., Ozden, G., Scott, J. A., Panteli, V., ... & Madsen, E. (2005). Use of complementary and alternative medicine in cancer patients: a European survey. *Annals of Oncology*, 16(4), 655-663. <https://doi.org/10.1093/annonc/mdi110>
- Nielsen-Bohlman, L., Panzer, A.M., & Kindig, D.A. Institute of medicine committee on health literacy. Health literacy: a prescription to end confusion. Washington, DC: National Academies Press, 2004. Erişim adresi: <https://www.nap.edu/download/10883>
- Orhan, F., Sekerel, B. E., Kocabas, C. N., Sackesen, C., Adalioglu, G., & Tuncer, A. (2003). Complementary and alternative medicine in children with asthma. *Annals of Allergy, Asthma & Immunology*, 90(6), 611-615. [https://doi.org/10.1016/S1081-1206\(10\)61864-9](https://doi.org/10.1016/S1081-1206(10)61864-9)
- Owen-Smith, A., McCarty, F., Hankerson-Dyson, D., & DiClemente, R. (2012). Prevalence and predictors of complementary and alternative medicine use in African-Americans with acquired immune deficiency syndrome. *Focus on alternative and complementary therapies*, 17(1), 33-42. <https://doi.org/10.1111/j.2042-7166.2011.01140.x>
- Özcan, V., Altunpolat, R. (2013). Sağlık okuryazarlığı ve sağlık okuryazarlığında eczacının rolü. *TEB Haberler*, 15-21.
- Özçelik, H., & Fadiloğlu, Ç. (2009). Kanser hastalarının tamamlayıcı ve alternatif tedavi kullanım nedenleri. *Türk Onkoloji Dergisi*, 24 (1), 48-52. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/>
- Öztürk, C., & Karayagiz, G. (2008). Exploration of the use of complementary and alternative medicine among Turkish children. *Journal of clinical nursing*, 17(19), 2558-2564. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2008.02329.x>
- Sezer, A. & Kadioğlu, H. (2014). Yetişkin sağlık okuryazarlığı ölçeğinin geliştirilmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 165-170. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/>
- The WHO. Traditional medicine. Executive Board. 111th Session Provisional agenda item 5.7. World Health Organization. Report by the Secretariat. (EB111/9, 12 Aralık 2002). Erişim adresi: http://apps.who.int/gb/archive/pdf_files/EB111/eeb1119.pdf
- Yeşilada, E. (2002). Hekim, alternatif tedavi ve modern tıp. *STED*, 11(6), 223-225. Erişim adresi: <http://www.ttb.org.tr/>
- Zaybak, A., & Fadiloğlu, Ç. (2004). Üniversite öğrencilerinin sağlığı geliştirme davranışı ve bu davranışı etkileyen etmenlerin belirlenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 20(1), 75-9. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/>